

MŰVÉSZETTÖRTÉNET

A magyar művészettörténet-tudomány alapvető feladata a hazai és nemzetközi művészeti emléktanyag és elméleti kérdései tudományos kutatása és közzététele. A magyar művészettörténészek kutatómunkája ezért nemzetközi kontextusba illeszkedik; a legjelentősebb tudományos projektek többsége nemzetközi együttműködés keretében valósul meg, a kiadványok jelentős része kétnyelvű vagy idegen nyelvű.

A felsőfokú **művészettörténet-oktatás** jelentősen bővült: az Eötvös Loránd Tudományegyetem mellett előbb a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, majd a Károli Gáspár Református Egyetemen is megkezdődött a művészettörténész-képzés (BA, MA). Művészettörténetből PhD fokozat megszerzésére az ELTE és a PPKE képzésének keretében lett lehetőség.

Számos művészmonográfia és tematikus kötet jelent meg. A kutatott képzőművészeti műfajok között egyre fontosabb szerepet kapott a fotográfia, a kutatott időszakok között pedig a 20. század. Általánosságban elmondható, hogy a művészettörténet az ezredforduló óta egyre több interdiszciplináris kutatás részét alkotja. A kutatómunka legfontosabb színhelyei az MTA BTK Művészettörténeti Intézete, az egyetemek és a közgyűjtemények voltak; az alapkutatások végzésében, a forráskiadványok és monografikus művek publikálásában a más profilú muzeális intézmények művészettörténészei is fontos szerepet játszottak.

Kiemelt jelentőségre tett szert a **magyarországi műgyűjtés-történet** kutatása. A publikációk sora a Mátyás-kori reneszánsztól, *Szatmári György* mecénatúrájától az *Esterházy* család műpártolásán, *Nádasdy Ferenc*, valamint az *Erdődy* család mecénási tevékenysége monografikus igényű vizsgálatán át egészen a polgári műgyűjtés jelentős teljesítményeiig terjed. Egyre nagyobb hangsúlyt kapott a **magyar művészettörténet-írás tudománytörténetének**, valamint a **művészeti oktatás történetének** kutatása, elsősorban az MTA Művészettörténeti Intézetének és az országos művészeti múzeumoknak köszönhetően (az eredményeket ld. főleg az *Enigma* folyóiratban). A tudományos eredmények kiadásának legfontosabb fórumai továbbra is a magyar és idegen nyelvű tanulmányokat közlő *Művészettörténeti Értesítő*, a teljesen idegen nyelvű *Acta Historiae Artium*, valamint az *Ars Hungarica*.

Újraindult a művészettörténeti **kézikönyvek** 1990 táján félbemaradt sorozata: az MTA Művészettörténeti Intézete kiadta a *19. század magyarországi művészetét* feldolgozó két kötetet: építészet és iparművészet, illetve képzőművészet – az első angol nyelven is megjelent. *Art in Medieval Hungary* címmel 2018-ban Rómában szemléletében korszerű és az anyag áttekintésében átfogó, idegen nyelvű összefoglalás jelent meg a középkori magyar művészetről, nemzetközi szakmai összefogás eredményeképpen.

A régi művészetet kívánta közelebb hozni a nagyközönséghez két nagyszabású program: az 1993-ban *A barokk éve* címmel szervezett közép-európai kiállítássorozat, illetve a magyarországi reneszánsz megismertetésére több múzeum és a nemzeti könyvtár együttműködésével 2008-ban megvalósított *Reneszánsz év*. A kiállítások számos új kutatási eredményt publikáló katalógusai referenciaművek lettek. Az 1990-es évektől általánossá vált a múzeumok nagy kiállításait kísérő, a különféle intézmények által foglalkoztatott szakemberek együttműködésével létrehozott, tudományos **katalógusok** megjelentetése, mindenképp az országos közgyűjteményekben, de több megyei és egyházi múzeumban is (Pannonhalma, Pécs, Székesfehérvár, Szombathely). Ezek közül meghatározó volt a Magyar Nemzeti Galéria *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541* című 1994-es tárlata, amely regionális művészettörténeti publikációk sorát indította el. A Pannonhalmi Főapátság kiállításai (*Mons Sacer; Paradisum plantavit*) új kutatási eredményekkel gazdagították Magyarország egyházművészetének történetét; hézagpótló volt a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum magyar szenteknek, illetve középkori magyar királyoknak szentelt kiállítás- és

konferenciasorozata. Kiemelendő a Teleki László Alapítvány túlnyomórészt a határon túli területek emlékanyagára irányuló, művészettörténeti-műemlékvédelmi publikációs tevékenysége, amely némileg pótolja az állami műemlékvédelem monumentális bibliográfiákban is megtestesülő, 1990–2012 közötti publikációs tevékenységének megszűnése nyomán keletkezett hiányt.

A nemzeti emlékezet új szemléletű művészettörténeti megközelítése volt a Magyar Nemzeti Galéria *Történelem – Kép*, illetve *Nemzet és művészet* című kiállítása. A Szépművészeti Múzeum Luxemburgban is bemutatott, *Sigismundus rex et imperator* című, konferenciával kísért tárlata a 14. század végétől a 15. század közepéig tartó korszak magyar művészetét helyezte nemzetközi összefüggésbe. A művészettörténetet szélesebb történelmi-egyháztörténeti kontextusban megjelenítő kiállítások kiemelkedő példája volt a Magyar Nemzeti Múzeum a reformációnak szentelt *Ige-Idők* című tárlata. A közelmúlt hazai művészetének feldolgozása is folyamatos; a Magyar Nemzeti Galéria két alkalommal is rendezett kiállítást az *1960-as évek magyar képzőművészetéről*, amelynek a BTM Kiscelli Múzeuma is számos tematikus tárlatot szentelt. Az elmúlt három évtizedben a legnagyobb művészeti múzeumok olyan alkotók munkásságát ismertették meg a közönséggel, mint *Monet, Van Gogh, Cézanne, Rembrandt* és *Dürer*, illetve *Mányoki, Munkácsy, Rippl-Rónai, Mednyánszky, Ferenczy Károly, Vaszary, Derkovits* és *Farkas István*. Hasonló jelentőségű bemutató volt a fővároson kívül többek között a debreceni *MODEM Szocreál- és Kondor Béla*-kiállítása, a székesfehérvári Csók István Képtár *Csók István-*, valamint a szentendrei Ferenczy Múzeum *Ferenczy Noémi- és Vajda Lajos*-tárlata. Az építészettörténeti kiállítások közül az *Ybl-*, a *Schickedanz-* és a *Lechner-életművet*, valamint a *budavári Nagyboldogasszony-templomot* feldolgozó tárlatokon kívül megemlítendőek a 19–20. századi építészet különböző irányzatainak és építészeinek szentelt, együtt már egy nagyobb összkép megalkotását ígérő kiállítássorozatai. A magyar tárgyú bemutatókat új alap kutatásokon alapuló, monografikus kiadványok kísérték.

Magyar készítésű fontos kiállítások külföldön: Nürnberg (*Das Praunsche Kabinett*, 1994); Dijon (*Budapest 1869–1914. Modernité hongroise et peinture européenne*, 1995); Wuppertal (*Rembrandt, Rubens, Van Dyck*, 1995); Hamburg (*Zeichnen ist Sehen*, 1996); Brüsszel (*József Rippl-Rónai*, 1998; *Hungaria regia; Fastes et défis*, 1999); Frankfurt (*Von Raffael bis Tiepolo; József Rippl-Rónai*, 1999); Bécs (*Zeit des Aufbruchs*, 2003); London (*A Celebration of Hungarian Gold and Silver*, 2003; *Hungary's Heritage*, 2004); Párizs (*Renaissance et maniérisme aux Pays-Bas*, 2008); Compiègne (*Nicolaus II Esterházy*, 2008); Céret, Le Cateau-Cambrésis, Dijon (*Fauves hongrois*, 2008, 2009); Firenze (*Mattia Corvino e Firenze*, 2013); Róma (*Tiffany & Gallé*, 2013; *Toulouse-Lautrec*, 2015); Haarlem (*Dutch Old Masters from Budapest*, 2016).

Az alap kutatások jelentős eredményei a gyűjteményeket feldolgozó **szakkatalógusok**. A Magyar Nemzeti Galériában elkészült a kőtár *román kori faragványainak* feldolgozása, a Magyar Nemzeti Múzeumban a *középkori bronztárgyak* katalógusa. A Szépművészeti Múzeum külföldi kiadókkal együttműködve publikálta a *korai németalföldi festmények, a 17–18. századi holland és flamand portrék*, illetve *csendéletek szakkatalógusait*, a *15–16. századi német rajzok*, a *17. századi itáliai*, valamint *holland és flamand rajzok* köteteit pedig a múzeum adta ki. Online katalógusként jelent meg a *16. századi olasz és francia*, valamint a *17. századi olasz metszetek* teljes anyaga. Az Iparművészeti Múzeum az *oszmán-török szőnyegek*, az *úrihímzések*, a *legyezők*, az *Esterházy-kincstár ötvöstárgyai*, valamint *textilái szakkatalógusait* jelentette meg. Az Esztergomi Keresztény Múzeum közzé tette a *magyar, német és osztrák területekről származó középkori műtárgyai* online katalógusát. A műemlékvédelmi szervezet beindította *Magyarország építészeti faragványainak* katalógizálását célzó, *Lapidarium Hungaricum* című programját (megjelent 8 kötet, előkészületben egy további). Az ugyanitt zajló forrásfeltárás a műemlékvédelem történetiségét hangsúlyozó kutatói szemléletmód térhódítását segítette. A

nagy közgyűjtemények mellett monográfiákat és forráskiadványokat jelentetett meg a Magyar Építészeti Múzeum és a kecskeméti Fotográfiai Múzeum is. A PPKE Művészettörténet Tanszéke, valamint a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ elődintézményei közös kutatási program keretében, számos szakember bevonásával 2009 és 2015 között elvégezték az *ország teljes barokk falkép-állományának* dokumentálását és tudományos feldolgozását (a tervezett négy kötetből 2020-ig kettő jelent meg).

Az egyetemeken és az MTA Művészettörténeti Intézetében lezajlott **digitalizációs projekteknek** köszönhetően kulcsfontosságú forrásanyagok és kiadványok váltak a kutatás számára hozzáférhetővé. Az Iparművészeti Múzeum szervezésében 2012 és 2014 között magyar intézmények és szakemberek is részt vettek az európai szecessziós emlékek digitalizációjának nemzetközi programjában (*Partage Plus*).

Az időszakban rendezett **tudományos konferenciák** közül a legjelentősebb a művészettörténészek nemzetközi szövetsége, a CIHA (Comité International d'Histoire de l'Art) 2007-ben Budapesten az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete és az MTA Művészettörténeti Tudományos Bizottsága által szervezett konferenciája volt, *How to Write Art History – National, Regional or Global?* címmel. A művészettörténész szakma feladatainak és módszereinek újragondolása számos belföldi és külföldi konferencia tárgya volt: *Maradandóság és változás* (Ráckeve, 2000), *Művészettörténet az új művészettörténet után* (MOME, 2004), *A művészettörténet útjai* (MOME, 2012), *Anomáliák* (AICA, ELTE 2018). A Villa I Tatti – The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies 2007-es *Italy & Hungary. Humanism and Art in the Early Renaissance* konferenciájának kötete 2011-ben jelent meg. A szakma fiatal képviselői saját sorozatot indítottak *Fiatal Művészettörténészek Konferenciája* címmel; a rendezvényre 2006 óta két évente kerül sor, felváltva határon túli és magyarországi helyszíneken.

A művészettörténész szakmai közösség 1994 óta az MTA Művészettörténeti Tudományos Bizottsága által évente kiadott *Opus Mirabile*-elismeréssel tünteti ki a legszínvonalasabb kollektív és egyéni tudományos publikációs teljesítményeket.